

Karolis Kaupinis

Režisierius, kilęs iš Vilniaus, 23 m.

Birželio 9

Tas įsipareigojimas rašyti dienoraštį nėra lengvas. Apie savo patekimą į ekspediciją sužinau Arnei iš LiJOT irgi paminėjus dienoraštį. Jis paskambina ir sako: „Turėsi rašyti ir toliau, iki pat liepos galo“. Ką nori pasakyti – suprantu ne iš karto.

Dienoraštis man nėra išsklotinė, dažniausiai tik esamos nuotaikos ar patyrimo eskizas keliais žodžiais. Mintys yra padrikas dalykas, suguldžius ant popieriaus dažnai neatrodo nė trupučio panašios į originalią savo nerašytinę formą. Turiu porą minčių knygelių, bet tai ne dienoraštis, net ir mintys ten dažniausiai ne mano: dainų žodžiai, su mano kelionėmis susijusių dalykų kainos, traukinių ir lėktuvų laikai, ištraukos iš filmų, reklamų ar draugų minčių, nuorašai iš sentencijų ant aplankytų miestų sienų. Žmogaus mintys yra kalba, neturinti rašto. Jos gyvos ir spontaniškos, kaip tos pirmykštės pasaulio kalbos, kurios taip ir išnyko neužrašytos. Jomis kalbėjusiems žmonėms magėjo daug pasakyti, rašyti nebuvo laiko. Vieni žodžiai užklojo kitus ir anų neliko. Esu turėjęs dienoraštį gal penktoji klasė, ten bandžiau aprašyti, ką veikiu per dieną ir dar pažymėti tos dienos orus. Neilgai tvėriau, bet ne todėl, kad nuobodžios dienos buvo. Kažkada buvau dabar tokį suradęs, ten ties sekmadieniu buvo parašyta, kad žiūrėjau „A komandą“ ir tuo pat metu pietums valgiau vištą. Turėjo būt didelis malonumas tas tandemas, tik penktoko ranka sunku jį pateikti kaip įspūdį, tad užrašiau tik faktą. Dabar gal kiek pralavinau ranką ir akį, važiuoju su kamera. Tad faktų stengsiuos nedėlioti, gal kamera padės kalbėti ne faktų raportais, o patyrimais ir tai, kas iš to gimsta galvoje ir vaizduotėje. O kol kas visi perkame batus, ieškome pigesnių kojinių, klausinėjame apie žygiui naudingas smulkmenas. Ruošiamės keliauti. Tada žmonės išvežė gyventi viso

likusio gyvenimo, dalį mirti. Jie nesiruošė. Niekur nekeliavo, juos tiesiog vežė. Mes gi keliausim, žygis tai.

Birželio 24

Savaitė kaip esu Gruzijoje. Matau, kad Vilniuje kiti intensyviai ruošiasi kelionei, mokosi kryždirbystės ir dainų, bet aš čia irgi savotiškai ruošiuosi, valausi galvą, kažkiek ir kūną, tik mano pasiruošimas intravertiškas. Kol kas apskritai gana sunku ką nors pasakyti apie būsimą ekspediciją. Vadinam ją misija, bet nesijaučiu misionieriumi, kol kas esu tik suinteresuotas stebėtojas, dar nieko nenuveikiau ir niekuo nenusipelniau. Lengviau pasakyti ne *dėl ko* važiuoju, bet *ne dėl ko* važiuoju. Ne dėl egzotikos, nes tas žodis labiau siejasi su spalvom ir jūra. Šeimoje neturiu nieko, kas apie tremtį papasakotų savo lūpomis, nes niekas, kas jomis dar kalba, ištremtas nebuvo. Ne itin trokštu ir to „grožio skurde“ ar „kažko, kas ir pas mus buvo“ liekanų, būdingų visai buvusiai SSRS. Jų pakankamai ir čia, Gruzijoje, laikas tiesiog sustojęs, pajūrys panašus į Kubą ar Palangą 1987-aisiais. Tai džiugina akį pirmas kelias dienas, paskui darosi slogu, jautiesi kaip atostogaut atvažiavęs Sniečkus, visur viską atidaro specialiai tau, kitų, kurie galėtų mokėti ar norėtų pamatyti, nėra. Boržomy padavėja sako – jūsų pietūs kaip mano mėnesio atlyginimas, o iš tiesų – rusų kalbos mokytoja mokykloje. Pietaujam trise, esam vieninteliai toj baltoj terasoj priešais stalininės prabangos traukinių stotį. Ten kabo senas grafikas, traukiniai išvyksta į Minską, Kuibiševą, Kišiniovą, Svetlogorską. Į Tomską irgi. Turiu nuojautą, kad jei ten rasime likusių apleistų gyvenviečių, jos turėtų būti panašios į Batumio botanikos sodą ir didžiąją dalį Gruzijos dabar, vasarą – gamta čia tokia greita ir agresyvi, jog pasiglemžia bet ką, nors kiek apleistą žmogaus rankų. Visa Gruzija yra vienas didelis G.G. Marquez'o „Patriarcho ruduo“. O Tomskas man dabar

atrodo kaip traukinio stotelė vidury stepės. „Traukiniai tuose kraštuose vis taip pat ėjo iš vakarų į rytus ir iš rytų į vakarus. O į šalis nuo geležinkelio tuose kraštuose plytėjo didžiuliai tyrlaukių plotai. Čingizas Aitmatovas.“ Nors tai veikiausiai labiau tinka ekspedicijai į Tadžikistaną, pas mus – miškas.

p.s. Svanetijos kalnuose žmogus, pas kurį gyvenam, paprašo perduoti linkėjimus savo armijos draugui, gyvenančiam Tomske. Su juo tarnavo Vladivostoke. Vakare jam paskambina ir sako „atvažiuos mano draugas“. Mano galvoje „Sibiras“ – istoriškas, praeityje. Pamištu, kad jis gyvas ir kažkam tiesiog yra namai, žmonės ten normaliai gyvena, be kančios.

Liepos 6

Man įdomūs žmonės, kuriuos sutiksim, norėčiau bandyt kuo įmanoma daugiau su jais bendrauti. Savieji žygeiviai taip pat. Iš pradžių nuolat matydami kamerą rankose jie elgiasi kiek nenatūraliai, paskui nebeskirs jos nuo manęs ir pripras. Čia Sergejaus Dvorcevojaus metodas, savo dokumentinius filmuoti visada pradeda nuo to, kad porą savaitių tiesiog lankosi pas žmogų, kurį pasirenka filmo veikėju. Kamera turi su savimi, kad žmogus matytų, bet nelaiko jos įjungtos. Paskui vieną dieną įjungia. Taip išsaugo natūralumą. Pagal tokią logiką natūralūs prieš kamerą tapsim kažkur taigos vidury. Rytoj išvažiuojam, turiu daug smulkių rūpesčių, ketvirtą dieną lyja, iš ūkinio maišo reikia pasidaryti apdangalą kamerai.

Liepos 7

Kai važiuojam per Baltarusiją, vis labiau leidžiasi saulė ir spalvina tą mano vaizduotėj pelkių ir beržynų šalies dangų. Tai jei po kojom pelkė, nieko kito, kaip į dangų žiūrėt ir nebelieka. Neseniai mačiau „Osvobozhdenye“, ten raudonoji armija tiesiog metrą po metro lupa

kiekvieną baltarusių miestą iš vermachto, leidžia į pelkes nukirstus kamienus ir jais eina peržengdami savo pačių kūnus. Per pelkes šlapiais autais juda link mūsų. Adutišky, kur gimė senelė, jau iš tolo jautėsi tų autų tvaikas. Pirma kaime pasklinda tvaikas, tada pasirodo milinės. Dabar pelkės rodos absoliučiai sterilios, bekvapės, padengtos migla. Nesimiega, tai žiūriu kaip bėga pro langą. Primena zoną iš „Stalkerio“. Tik čia tokia pereinamoji zona, iš lietuviško peizažo į Vidurinės Azijos stepę. Gilyn už tos stepės važiuoja Tadžikistano misija. A. Vyšniūnas pasisako, kad vaikystėj Karagandoj su A.Maschadovu ir R.Kadyrovo tėvu vienoj smėlio dėžėj žaidė Karagandos stepėj. Stepių vilkas. Dar papasakoja, kad Almatoj labai pigūs Paradžanovo ir Abuladzės filmai. Naktį pafilmuoju, kaip Andrius slabnai knarkia. Ryte jis sako, kad knarkiau aš, stipriai.

Liepos 8

Maskvoj knygyne Paradžanovo kompaktas – beveik 40 Lt. Agromna agromno miesto kaina. Toj didybėj jaučiuosi mažu žmogumi iš provincijos. Tik dydis iš viso nelabai ką reiškia. Žmogus – tai skamba išdidžiai, didelis ar mažas žmogus – jokio skirtumo. Anaiptol, būdamas iš mažos šalies esi retesnė rūšis, dėl to gal savaime šiek tiek didesnės vertės. Šitam milžiniškame mieste yra mažytis GULAG‘O muziejus, koks ketvirtadalis vilnietiško Genocido aukų muziejaus. Ten užeinam pakeliui į Kremlį. Nuoširdi juodaplaukė pagyvenusi moteris su mažais ūseliais sako „Dar kai Jūs buvot sava nerūpestinga valstybė, visa šita šalis jau buvo padengta lageriais“. Ant sienos Belomor kanalo statybų nuotraukos. Jį, kaip amžiaus statybas ir puikią perauklėjamą veiklą liaupsino M. Gorkis. „Talentas – tai meilė darbui, darbo procesui“, – postringauja Gorkis. Pagal Gorkį, 250 000 kasdami Belomor kanalą mirė, nes buvo netaidingi. Šalia Kremliaus vartų giros pardavėja irgi skaito Gorkį. Gorkis ją

atitraukia nuo darbo proceso, pila girą nepakeldama akių nuo knygos... Ties Lenino mauzoliežiumi labai prastas apšvietimas, saulė visiškai neleidžia šalia jo nusifotografuoti, tai visi fotografuojasi priešais cerkvę. Matyt taip ir turi šiandien būt turint galvoj mūsų misiją.

Liepos 9

Tomsko laiku pirmom dienos minutėm sėdim Vnukove, laukdami lėktuvo. Maskvos laiku pirmom dienos minutėm jau skrendam virš Uralo. Skrendant duoda raugintų kopūstų su spanguolėm – pirmas ženklas, kad artėjam Sibiro link. Smagu įsivaizduot, kad tuos kopūstus stambi moteriškė semia iš didelės bačkos, sunka varva jai per rankas – bandeles, tada deda į tas vienkartinės lėktuvines lėkšteles ir dar įsodina pirštais po kelias spanguoles, kur kita, kūdesnė moteris, skabė taigoj. Taiga matosi per iluminatorių, nespėju suvokt, kada prašvito. Nesibaigianti augmenija, bandanti atžaliuot per trumpą Sibiro vasarą už ilgą Sibiro žiemą. Tas pats įspūdis ir nusileidus Tomske. Važiuojam su PAZ'iku be amortizatorių per miestą, rodos, kad taiga braunas per jo tvoras į vidų, o chruščiovkės neleidžia. Kaip „Šimte metų vienatvės“, kur grybai ir lijanos ėmė veržtis į svetainę, vos tik žmonės aptingo ir išmirė.

Lupasi visas gruziniškas įdegis, nuteka kartu su lietum. Pusryčiam užkertam saliankos su grietine ir plovu, 8 ryto autobusų parko kavinėj. Tada važiuojam į „Stroysia“ turguj, perkam kirvių ir pjūklų rytdieninei kovai su pušimis, dar pusdienį praeškom puodų, pakalbam su vyno pardavėja, sakom, brangus vynas, brangesnis negu pas mus, ir puodai brangūs, iš kur žmonės tiek pinigų turi. Nieko nesako, šypsosi. Matom, kad be dantų.

Kinas nepalieka. Jis visur privogęs žmonių į savo gniaužtus. Prie Tomsko dramteatrio sutinkam Adą Bernatonytę, lietuvio ir žydės dukrą. Baigus filologiją ir VGIK'ą Maskvoj, rusiškos dūšios moteris, viena iš tų rusų mokslininkų, įtikėjusių savo dalyku kaip religija,

fanatiškai į jį pasinėrusių. Turi gerą vaizdinį mąstymą, gerų kadru išlavintą regą. Kai noriu padaryt interviu, mane pati „užveda“ ant kadro, kuriame nori nusifilmuot. Net nesugebu tinkamai sukomponuot. Ilgai pasakoja, kalba iš širdies gelmių, taip, kad norėdamas negalėtum netikėt tuo, ką sako. Disertacija iš Italų neorealizmo. Sako, nenoriu, kad mano sūnus tarnautų šitos šalies armijoj. Jis gi klauso Sinatros kambary užsidaręs. Žmonės prie cerkvės tuokiasi, atsidarę BMW duris irgi klausosi, bet ne Sinatros, prie šnabės netinka jis.

Liepos 10

Aptveriam kapines, žingsniais išmatuojam, kad maždaug šimto metrų pačių padarytos tvoros. Tada pėdinam iki stovyklos kelis kilometrus. Lipnūs nuo drėgmės ir prakaito. Norisi išsimaudyt. Stovykla prie pelkės, pelkėj akivaras. Akivaran keliese nuleidžia pušų, idant būtų galima prieit iki vandens. Galvojam bent priklaupus apsipraust. Algis pralaužia ledus ir įšoka drąsiai, kaip undinas nardo. Sako, geras dugnas, kietas toks, tarsi skarda kokia būtų. Vėliau vienas po kito išsimaudo visi. Dugną vengiam liest. Po maudynių vandens paviršium išskyla spalvoti ratilai, kaip būna mašinų stovėjimo aikštelių balose. Gal nuo muilo, o gal ir nuo saliarkos, velniai žino, kokie kordonai technikos toj pelkėj paskandinti. Ryte Algiui negera, nebedalyvauja maisto gaminimo komandos, kuriai priskirtas, veikloj. Po naktinio budėjimo trūksta kelių šokolado plytelių. Visi mąsto, kad Algio darbas. Mąsto garsiai. Algis nesigina, neturi jėgų kalbėt. Kordono technikai gal pramušė kardaną, neberiedėjo, todėl ir nuskandino. Algis irgi sunkiai rieda, bet jį imam su savim.

Liepos 11

Galima apie tremtį paklausti dvejopai. Kodėl trėmė ir už ką trėmė. Galiu atsakyti į klausimą *kodėl*. Galiu atsakyti politiškai, galiu istoriškai, galiu iš leninizmo – stalinizmo ideologinių pozicijų, galiu bandyt suvokt NKVD‘isto minties gelmę ir paviršių, sodinant žmones į traukinius. Giluminė mintis: komunizmas bus šviesus be šitų buožių. Paviršinė mintis: lipk į vagoną, fašiste. Maždaug žinau visus tuos atsakymus. Bet negaliu atsakyti į klausimą „už ką?“. Simonas sako: nėra žiauresnės frazės, kurią gali išgirsti iš draugo, nei „Ar aš tau nesakiau?“. Parodo, kad nepaklausei, nors nutuokei, kad bus prastai. Bet tada įsivaizduoju, kaip išveža mano dėdę Katiną, kurį kaimynas perspėjo, kad gali tremt. Kaimynas prie ešelonu turėtų sakt „Ar aš tau nesakiau?“. Tada dėdė katinas sako: „Sakei. Bet už ką?“. Kaimynas nebežino, ką atsakyt. Lipa į vagoną.

Liepos 12

Žmonės pilkais zekų veidais. Rodos, jog visi yra blatnų ir prižiūrėtojų arba kriminalinių vaikai ir anūkai. Politinių vaikų ir anūku mažai, tie sunkiausiai išgyvendavo, nes zekas zekui zekas. Stiuardas lėktuve, oro uosto bagažo skyriaus darbuotoja, ūkinių prekių pardavėjas, padavėja valgykloj. Bet čia tik iš pirmo žvilgsnio. Jei per daug nesišypsai, irgi prašai, ko nori, tuo pačiu „nieks gerai nebus“ veidu, tada jau kalba be priešiškuo, supranta, kad pagavai jo pagrindinę mintį. Čia gyveni be prošvaisčių, niekas nebegali nustebinti, niekas nesikeičia iš esmės, tik kosmetiškai kažkas papudruojama. Pagrindinė Tomsko gatvė – Frunzės, o joje – „Traveller’s coffee“ su frappe už 10 litų ir beprotiškai ilgu pavadinimu, kažkas panašaus į „Braziliškas bananinis sapnas žemuogių pievelėje, kur amžinai saulėta“. Puodelio tūris neproporcingai smulkesnis, vietinių pinigine išvis geometrine progresija atsilieka, tad „Traveller’s coffee“ tuščia, nors Frunzės gatvė pilna. Pilnas ir žmogaus kibiras autobuse,

aviečių pilnas. Įlipa kartu su mumis Tomsko kapinių stotelėj, gal ten ir aviečiauja, nes kapinės – vienas didelis krūmas, vos randam savus kapus. Jie lieka tvarkingi ir minimalistiniai, kai išeinam. Orūs tame staliukų šnapsui ir raudonų žvaigždžių vietoj kryžių kontekste.

Liepos 13

Vakar vakare važiuom į Bielyj Jar. Palydovė klausė, ko taip prastai rusiškai kalbam. Sunkiai buvo rast vietų kupė, tai įsiprašėm keliese pas tris geležinkelininkus, jie gėrė obuolinį limonadą, dyzelio spalvos. Klausia, kur važiuojat. Baikalo-Amūro magistralės statyt, sakom. Radom univere skelbimą, kad dar reikia darbininkų, kad nori pratęst. Sako, geriau Tomsk – Bielyj Jar pastatytumėt, irgi kelio nėr, va, reik traukiniu važinėti. Žiūrim į jų laužtuvus, kiekvienas turi po vieną, galvoj sukas mintis, kad labai gerai sueitų kuolus kalant tvoroms į žemę. Bet išlipdami kiekvienas savo atkarpoj saviškį laužtuvą pasiima, nepamiršta.

Bielyj Jar'e furija viešbučio „Sibir“ (su miachkyj znak) valdytoja nenori mūsų įleisti, nes užsieniečiai. Liepia kirilica pildyt registracijos formas. Tie, kas moka, pildo už tuos, kas nemoka. Aš rašytinių nemoku, tai pildau spausdintinėm. Greit pataisom. Visas viešbutis – medinis barakas, už rūkymą kambary – 1000 rublių bauda, arabiško stiliaus „tūpėdamas“ tūlikai, dušų nėra. Užtat mieste yra kitas medinis barakas su didelėm žaliom raidėm „Duš“ ant sienos. Šalia stovi chruščiovkė, jos kieme laksto balta kumelė ir juodas kumeliukas, kieme pelkė, vaikai smaginas ant parūdijusių supynių. Dušas geras, rimtai prigaruoja, moterų ir vyrų atskirai, tai panos permeta muilą per pertvaros viršų. Prižiūrėtoja juokias iš kryžstavimo, žiūri televizorių savo būdkėj, rodo Maskvietiškas grožybes per jį.

Po dušo Algis iš mergaičių perka laukinius česnakus prie parduotuvės, jos sako, kad biznis eina gerai, yra stropios ir sąžiningos pardavėjos, ilgai laksto ieškodamos rublio gražos. Šalia jų prekyvietės – plakatas su užrašu „Ačiū už taiką, seneli“, kur pardavėjų amžiaus mergaitė bučiuoja į skruostą Antro pasaulinio veteraną su gvazdiku rankoj. Ta pati sentencija ir ant namo pakeliui į viešbutį. Veterano namas, raudona žvaigždė ant sienos, naujai nudažyta. Miestely tų naujų raudonų dažų nedaug, gal dar ant naikintuvo, iškelto ant postamento centrinėj alėjoj. Šalia jo nauja medinė cerkvė auksiniu kupolu ir mediniais drožiniais. Už ją didesnis tik milicijos pastatas. Tas suprantama, į lagerius skirstyt reikėjo didelės administracijos, tremtinių srautai dideli ėjo.

Mūsų srautas mažas, į kapines nuvažiuot telpam puskrovininės Gazel'ės būdoj ir kabinoj. Važiuot būdoj patogų, vairuotojas padeda pagalvių, tik eina vidun smalkių smaradas, tai važiuojam spakaini ir ramūs, mieguisti. Petras užmiega su mūkele rankoj, kurią ruošias prikalt prie kurio nors stipresnio likusio kryžiaus.

Liepos 14

Bastilijos paėmimo niekas nešvenčia, nors, regis, tas ir pagimdė jų revoliuciją. Per naktį važiuojam į Asiną. Jaučiu cukraus perviršį kraujyje, iš vakaro išsriobiau porą bliūdelių grynos aviečių uogienės tremtinio sūnaus Viktoro užstalėje. Užstalė buvo pailginta, kad visi mūsų 16 tilptų. „Sveiki atvykę į metiso namus“, sako Viktoras mums atėjus, ir iš to vieno žodžio, kuriuo apibūdina savo tapatybę, suvoki, kad žmogus kalba mažai, bet kapsto giliai. Už jį keturgubai kalba žmona. Vienas su kitu sukibę kaip Jing ir Jang, už stalo dainuoja savo jaunystės romansą. Dainuoja dviem balsais, vienas į kitą žiūrėdami. Tarsi pamiršta, kad mes ten išvis esam. Gražūs žmonės, smarkiai sujaudina Simoną, išeidamas jis nori pasakyt, kad

suprato, kas yra Ruskaya duša, mokosi atmintinai tą sakinį, abiem rankom spaudžia Viktoro petį, susipainioja, bet metisas ir be žodžių supranta. Išeinam pakylėti, Andriukas pakylėtas aukščiausiai, sėdi ant Simono pečių.

Tada nakčia Belyj Jar stoty palydovė įleidžia mus į traukinį trim valandom anksčiau išvykimo, idant turėtume galimybę pamiegot. Po kiek laiko užaina į mūsų kupė, deklamuoja Jeseniną, traukinys lekia per taigą, kalasi Karlsono propeleris – dėl uogienės fiziškai, dėl Jasenino – morališkai. Dabar keturios ryto, turiu valandą pamiegot ir keliasdešimt kilometrų nueit, bet kas man jaunam. Carpe 100% diem.

Liepos 15

Tunguskij Bor yra pats atokiausias mūsų čia pasiektas taškas, visiška Taigos giluma, (veikiausiai) nė vieno žmogaus 30 km spinduliu. Atveždavo siauruku, kurio dabar belikęs pylimas su paskiromis vinimis išpuvusiuose pabėgiuose. Paleisdavo, sakydavo „Va čia kirsit mišką“. Kad dar reiks šiaip susikurt gyvenimą iš nieko, nesakydavo, patys suprasdavo. Kapinėse didžioji dauguma – vaikai, neištvėrę pirmųjų žiemų. Gal dėl tų vaikų rodos pačios šviesiausios iš čia aplankyto, dirbam tylom daugiausiai.

Kaimo liekanos primena lietuvišką gatvinį, sakytum Dzūkijos pušynai. Miegam mažai, naktį budim dėl galimo meškų apsilankymo. Galvoj 300 žodžių, retorika suprimityvėjus, bet atvira ir betarpiška. Cukraus konsistencija kraujy auga, avižos su uogiene jau kelintą dieną sudaro pusrytinio davinio pagrindą santykiu 1:1.

Vienas iš svarbiausių dalykų einant giliai į taigą – įsidėti į kuprinę kokį beprasmį, bet svorį sudarantį daiktą. Jis čia sužimba naujom spalvom. Aš turiu patarlių žodyną 9 kalbom ir keturias skardines kolos. Ji yra tokios pat spalvos kaip vanduo, kurį geriam iš ežeringos

pelkės šalia pat, bet naktį budint laužo šviesoje žiba visom Time's Skvero spalvom, primena, kad Kalifornijoje merginos, saldus ir lengvas vynas ir išvis, kad Amerika Liuks, kaip sakė vaikai Gruzijoje. Vilniuj man ta skardinė reiškia lygiai nieko.

Galvoju, išvengsiu nerašyt apie meškas ir uodus, nes, broli, patikėk, ne tame čia esmė. Gal dabar ir nesimąsto aukštesnėm materijom, bet klausimai apie uodus dabartinėje emocijinėje būsenoje yra analogiška klausimui „Ar nespaudžia batai?“ einant prie altoriaus ir laikant Jos ranką. Vakar taip pagalvoju, kai mačiau dainuojant Viktorą su žmona.

Daryk viską iš meilės – pirmas laiškas Korintiečiams.

Liepos 16

Vakare, vėl po 30 km ėjimo, prieinam Baturino kaimą. Čia yra žmonių, geriamo vandens ir parduotuvė, tai jau daug. Keli pasilieka papelky kurt stovyklos, likę einam į kaimą maisto, vandens ir transporto rytoj važiuoti į Centralnoje kapines, dar už 20 km į taigą nuo čia.

Į kaimą įeiname vakare, ir į nugaras šviečia saulė, uodų tinkleliai šešėliuose atrodo kaip skafandrai. Vaikai žiūri sustingę. Iš tikrųjų, jautiesi lyg nusileidęs iš kitos planetos. Man norisi nusiimti skafandrą ir sakyti „Jūs laisvi, galite eiti.“ Bet jiems nėra kur eiti. Mes turim brangius batus, galim eiti ilgai, kai nutrina kulnus, kljuojam pleistru po 10 Lt už juostelę. Šitie žmonės matyt panašiai gauna už centnerį metalo. Vaikšto aplink kaimą ir išrinkinėja vinis iš pabėgių, viedrus iš krūmų ir visą kitą Gulag'o laikais taigoj pasodintą metalą. Rodos, ruošiasi iš čia pasišalinti, ir susirinkinėja paskutines smulkmenas, kurias buvo plačiai per taigą išmėtę. kažkas kažkada pastatė tai, ką reikės būtinai sugriauti, kaip repavo SEL'as per Paramos koncertą, tad dabar ir griaua. Bet jie niekur neišeis. Ir pas juos gal daugiau niekas nebeateis be mūsų. Vietinis rodo į Gorbačiovo laikais pradėtą statyt ir užmestą kultūrnąmį, ir

sako, kad ir Perestroika čia taip niekad ir neatėjo. Jų niekas nestebina. Už miestelio, arčiau stovyklos pusės, užeinam į kepyklą. Medinis barakas, tikrai gulaginis, ta pati duonos forma ir receptūra. Prie stalo pečiaus salėj sėdi du seniai, žiūri „Kas laimės milijoną?“. Užeinam dviese, klausiam, ar galima nusipirkt duonos. „Ne“. O rytoj bus galima?. „Nežinia“. Tiek kalbų. Man tikrai tris kart įdomesnė tų senių praeitis nei jiems maniškė.

Liepos 17

Ivo Andričius, jugoslavų nobelistas, rašė apie Prakeiktą kiemą – kalėjimą Stambule, kur viena didžiausių kančių pakliuvusiems buvo tai, jog būdami savo gimtajame mieste, jie negalėjo matyti ir girdėti nieko, kas jų primintų. Protu kaliniai suvokdavo esantys ten, kur gimė ir užaugo, bet per kalėjimo sienas tesimatė beribis dangus, nesibaigiantis ir žydras, kokį gali matyti bet kuriame pasaulio kampe. Jūra, gigantiški kiparisai, minaretų bokštai ir visa kita, kas įkalintiems miestelėnams būtų leidę suvokti, jog jie čia, jog dar priklauso miestui, kurį taip myli, buvo nematomi. Panašiai kaliniai jausdavosi Alcatraz'e, kuomet Naujųjų metų išvakarėse girdėdavo vos už mylios esančio San Francisko klegesį ir fejerverkus, tačiau jokių būdu negalėjo jo pasiekti. Taip pat jautiesi prie mirusio žmogaus – jis čia, o jo nebėra. Tai taip arti, o jau nebepasiekiamas. Šitie Sibiro kaimų gyventojai turėtų justti panašų santykį su savo valstybe. Jos ceremonijas ir miestus jie mato per televiziją, žino, kad ten, Maskvoje, verda visą Rusiją apsprendžiantis gyvenimas. Tačiau per taigą nemato nieko, išskyrus dangų. Viskas, ką medija taip priartina, jiems nepasiekiamai toli. O serbas Momo Kapor kažkada sakė: bėkite iš tų vietų, kur vietiniai žmonės giriasi švariu vandeniui, tyru oru ir gražiu dangumi. Jie nieko kito neturi. Traukinyje kalbame su vietine mergina: „Graži Jūsų Rusija.

Maskva tokia ... monumentalai, va.“. „Norėčiau ir aš kada ją pamatyti“, sako ji. Gal Maskvą, o gal Rusiją, nežinau.

Liepos 18

Kažkada seniai, kai winamp'as buvo ką tik atsiradęs, o apie youtub'ą galima buvo tik svajoti prieš užmiegant, klausydavau tokią Visockio dainą apie žmogų, kuris, paguldytas į ligoninę po operacijos netikėjo, kaip palatos kaimynai sakė, kad jam nupjovė pirštus. O paskui pamatė, kad tai, kas jam atrodė baisi tiesa, tebuvo švelninantis melas – nebuvo visos kojos. Važiuojam Tomske pavakarį tramvajum, jo vairuotojas už savo sėdynės stiklo įsitaisęs didžiulį Visockio su gitara plakatą. Iš Dzeržinskio turgaus vežam plėvelės kuprinėm apvyniot prieš skrydį į Maskvą. Sibiras yra kaip ta Visockio daina. Viskas, kas pradžioj atrodo strošna ar slogu, purvina ar žiauru, tėra netinkamo objekto, su kuriuo lygini pasirinkimas. Perjunk kitą matavimo skalę. Tai dažnai padeda sunkiose sąlygose, esu supratęs tai keliaudamas. Jei negali užmigti autobuso sėdynėj, nes netelpa kojos ir negali atsilenkt, suriesk kojas dar labiau ir susiriesk pats, pavažiuok 10 minučių toj pozicijoj ir ankstesnė nepatogi taps ryškiu pagerėjimu, užmiegi spakainas. Tas požiūrio metodas pritaikomas absoliučiai visoms gyvenimo situacijoms. Tai padeda atsikratyti savigailos, savigraužos ar nevilties. Padeda susiimti. Padeda įžvelgti stebuklą paprastuose dalykuose. Man labai malonu važiuoti Tomsko tramvajumi su plėvele iš Dzeržinskio turgaus. Ieškojom jos ilgai. Gera buvo rasti. Tas džiaugsmo mažuose darbuose jausmas nepaleidžia visos ekspedicijos metu. Visockis – teisingas žmogus, teisingas ir tramvajaus vairuotojas, jį čia pasikabinęs.

Liepos 19

Man apie Sibirą pirmi papasakojo ne ištremiti giminės, papasakojo „Manu Chao“. Buvo tokia jų daina „*Sibérie m'était contée*“, „Sibiras man buvo papasakotas“.

Ties Kenos punktu ant kamino stovi gandrai, raudonom kojom, tokios spalvos, kaip dailininko Wožniako ant to Manu Chao albumo nupiešti sibiriakai.

„*Sibérie <...> sur la place rouge de nos <...> coeurs*“, dainuoja Manu Chao, taip niekad ir nebuves Sibire.

Man irgi kaip jiems. Sibiras mano širdies Raudonojoje aikštėje.